

"Régmúlt korok nyomán" projekt

TOP _ PLUSZ-1.1.3-21-VS1- 2022-00008

*Vaskapu és vasvári sánc bontása és
újjaépítése környezetrendezéssel*

9800 Vasvár, HRSZ. 0150, 0151, 0156, 0158

Tanulmányterv

2024.05.30

Megrendelő: **Vasvár Város Önkormányzata**

9800 Vasvár, Alkotmány u. 1.

Tervező: **Alfaterv-2000 Kft.**

8900 Zalaegerszeg, Iskola köz 3.

Terdik Bálint

Fülöp Tibor

Bihari Ádám

Radev Gergő

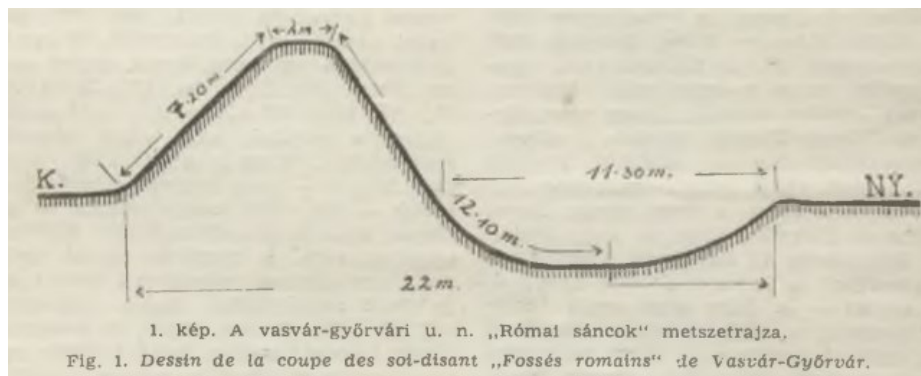
Zalai Tamás

Maczali Kitti

Buella Mónika

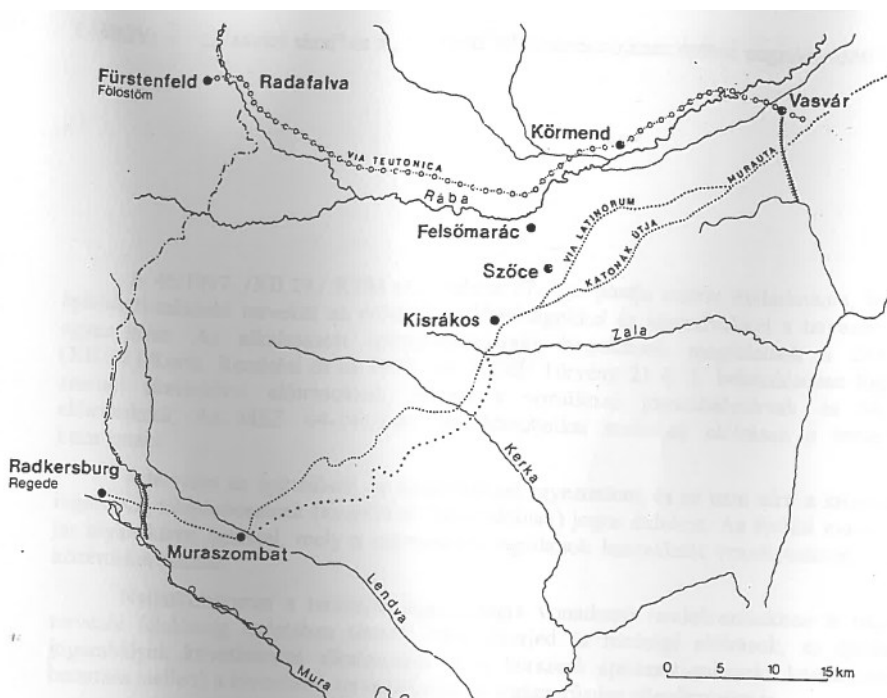

Eltérő korok és eltérő funkciók integrációja mindig izgalmas, de **nem áldozatoktól mentes** feladat. Ezzel a szellemiséggel - hunyorgó szemmel vizsgálva az épületegyüttest - kell **kihámozni az eredeti értékeket**, lehet eltüntetni a hozzájuk szükségszerűen tapadt, mára elavult elemeket. A projekt megvalósításának módja a műszaki alapelvek teljesítése mellett a kulturális tartalmában is illeszkedni próbál a konkrét környezetéhez, de egyben kifejezi a térség sajátos épített kultúráját, ugyanakkor térfelfogásában, struktúrájában követi a XX-XXI század európai progresszív regionális indíttatású építészeti szemléletét. Korszerűnek kell lenni műveinknek, azaz a világban fellelhető műszaki, innovatív előremutató megoldásoknak kell megjeleníteniük az épületben nem csak a műszaki, de a közösségépítés tekintetében is. Helyénvalónak, azaz helyesnek kell lennie, mert itt épül Vas és Zala határán az egykori védvonalon, olyan kulturális, természeti, társadalmi, szociális- környezetben, mely sajátos, s mely csak ezé az összetartó közösségé és az ide látogatóké.

Épület bontása és a helyére egy új építése sokszor egyszerű feladatnak tűnik a felújításhoz vagy állagmegóváshoz képest. Zöld területre építeni még vonzóbb lehetőség, de figyelemmel kell lenni, hogy ősünk sem tették bizonyos területeken. Tiszteletben tartva a területen megmaradt ősfák és az egykori sánc, illetve útvonal pozícióját találja meg minden a maga helyét. Az összetett domborzati viszonyok, szűkös üres területek és a faállomány megóvása mellett különös figyelemmel kell lenni a természetes megvilágításra és egy új akadálymentes vizesblokk kialakításra. Építetű szándéka egy hosszútávra szóló beruházás a fenntarthatóság, mint fő szempont figyelembevételével. További igény a funkcionális elrendezés és kialakítás, valamint az **időtálló műszaki megoldások** és anyagok alkalmazása az épület funkciójának megfelelő megjelenéssel. A helyzetet és a szerkezeti instabilitást elemezve azonban mégis arra az eredményre jutott a megrendelő, hogy egy új kapuépítmény emelése lenne a cél a hozzá tartozó önfenntartó kiszolgáló létesítményekkel. Nagyobb rendezvényekre is alkalmas terület és emblemikus építmény kialakítása a cél, ami a mindennapi látogatásból eredő turisztikai attrakcióként szolgálhat a környék hírnevét tovább biztosítva. A Vaskapu Vasvár környékének egyik attrakciója, a helyi kirándulások állomáshelyeként működött hosszú ideig, de jelenleg meglévő infrastruktúra elavult és a sánc műszaki állapota sem biztonságos. Ezen felül mindenképpen szükségesek a tájékozódást segítő információs jelek az eddig már kihelyezettekkel összhangban. Az egybefüggő zöldfelületek rendszerén keresztül a környezet, a táj, a természet közvetlen megtapasztalásának lehetősége nyer teret. A kertfenntartás többé válhat egy fenntartási költségvetésnél, az intézmény

fenntartható működéshez hozzájárulhat a helyszínen történő erdőgazdálkodás, az alternatív gyepgazdálkodás és a haszonnövények termesztése a Rába és Sárviz mocsarai között.

Zágorhidi Czigány Csaba vezető tervező és Dr. Kiss Gábor régész által 25 évvel ez előtt az akkori kutatások eredményeként a következő megállapítások és szerkezeti-formai karakterek kerültek rögzítésre. 8 km hosszúságban helyezkedett el a „vasvári sánc” („római sánc”) Vasvár és Hegyhátszentpéter között kb. 2,00 méter magasságú földsánccal, tetején további 2,50 méter magas gerendaváz, földdel töltött magasítással és a nyugati oldalon kb. 2,00 méter mélységű árok kísért. Nyoma a mai napig látható

ezen az erdős-mocsaras területen, ami részben a Magyar Állam, a részben több magántulajdonos telkén húzódik. Egy összetett védelmi rendszer egyik emblemikus elemeként jelenik meg nyugat és kelet határán, feltehetően több építési periódust, csatát és rombolást is átélve. Erről tanúskodnak a bőséges régészeti leletek harci eszközök és tárgyak formájában különböző korokból, de részletes szondázó kutatás a teljes területre nem történt eddig. További érdekes képet mutat a sánc átvágásakor keletkező föld- és kavicsrétegződés, ami egykori gerendák nyomait is mutatja. A sáncot Vasvár település külterületén keresztezte a római kori katonák útja, ami sokáig fontos ellenőrző pontként funkcionált az erdei tisztáson. „Vaskapu” néven egy gerendaváz, tornyos, felépítmény magasodott az út felett és két oldalán hozzákapcsolódott a sánc. Ez került bemutatásra 12-12,00 méter hosszúságban az önkormányzat és az erdészet közös erőfeszítésével a 2000. évi millenniumi ünnepségekre. Korábban 10 méter széles nyílás volt található a földsánc maradványain, ami kb. 4,00 méter szélességű és 5,30 méter magasságú közúti úrszelvénnel lett kialakítva a fatornyok között. Tölgyfa cölöpökre állított gerendák adták a kazettás jellegét és a földdel megtöltés lehetőségét, azonban az átkötések elmaradtak, a földnyomás miatt az állékonysága megromlott, a dőngölt föld állagmegóvása elmaradt. A járható felületek oldalán fa mellvéd készült lőrésekkel megszakítva az eredetileg tervezett fonott helyett 2,00 méter magasságban. Közös nyeregtető fedte mindkét irányban kontyolva a két tornyot az összekötő fahíddal együtt, aminek kezdeti zsuppfedését deszkára cserélték. 1,00 méter széles járófelület lett kialakítva, ami a közönség számára sokáig járható volt, így egy különleges élményt adott a kilátószerű építmény a

hosszan elnyúló erdei út felett. Néhány pad, asztal, esőbeálló és információs tábla faépítmény is tovább emelte az ide látogatók időtöltésének lehetőségeit. Mára felújításra szorulnak, kijelölt helyük megfelelő a projekt folytatására. Uralkodó hangulat továbbá is a robosztus, természetes fa lesz.

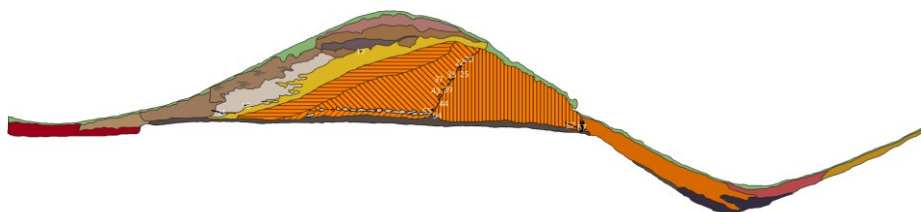

A sánc kialakításánál továbbra is a régészek és tudományos kutatók feltárásaira hagyatkoznánk formavilágában. 1949-ben ugyan még Járdányi-Paulovics István lehetségesnek tartotta, hogy a vaskortól a honfoglaláskorig a római kor kivételével épült („Kínai-fal féleség”, avar védmű). Római településeket nem köt össze, töltés nem kíséri, így a Katonák útja nem illeszkedik a római útrendszerbe sem. 1959-ben Nováki Gyula vezetésével történt bejárás és ásatás a területen, aki megtalálta a gerendafal szervesült maradványait a sánc és az árok találkozásánál a kaputól északra. 1985-ben több kisebb ásatás után jutottak hasonló eredményre Kiss Gábor-Tóth Endre vezetésével, amit a 2023-as 2,00 méter széles és 30,00 méter hosszú kézi ásatás jól kirajzolt a Vaskaputól délre mintegy 100 méterre. Az archaikus, kazettás falszerkezet kialakításánál ügyelni kell a részletek

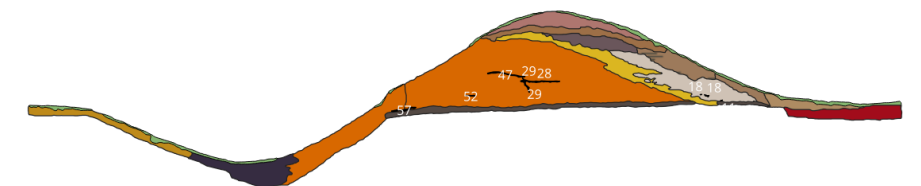
kidolgozására és a korhű csapolóelemek használatára is, mert az állékonyság mellett ugyanolyan fontos az összkép és az ősi tudás skanzenszerű átadása annak ellenére, hogy a régészeti feltárások során bemutatható faanyag sajnálatos módon eddig nem került elő, csak a helyük és méretük került meghatározásra, illetve az elégésük után megmaradt fekete hamu rajzolata ad lehetőséget a további vizsgálatokhoz. A végeredmény tehát egy teljesen új faszerkezetű építmény kell legyen a 25 év ez előtti rekonstrukcióhoz hasonlóan, de a környező erdő tölgyfáiból és a kitermelt talaj keverékéből bármikor pótolható módon ezzel is alátámasztva az ökológiai lábnyom minimalizálását és a lokalitás erősítését. A Nemzeti Örökség Alapítvány által benyújtott előzetes dokumentáció a Vasvár-Római sánc lelőhelyen végzett régészeti kutatásról 2023-ban elkészült. Ennek tanulságait lehet egyenlőre többletként beépíteni az ezzel párhuzamosan lezajlott építészeti ötletpályázat felvetéseibe. A kérdés a hangsúlyok helyének megtalálása és az eddigi üzemeltetési tapasztalatok megfelelő összegzése a különböző szempontok alapján. A szombathelyi Savaria Múzeum, a vasvári Helytörténeti Múzeum és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézete között létrejött együttműködési szerződés keretében az ásatás finanszírozásra kerülhetett, a dokumentálás minősége és mélysége minden eddigihez képest részletesebb módon történhetett meg komoly embertömeg kézi munkavégzésével és a rendelkezésükre bocsátott műszeres technológia segítségével. Remélhetőleg a bontás és építés során is tetten érhető lesz az időbeli és technológiai fejlődés, ami a minőség, a tartósság és a közérthető reprezentáció javára válhat. A rendkívül precízen összehangolt kézi munka eredményeként megőrzésre került a

lehető legtöbb információ az ásatás helyszínén, az alapos megfigyelések elvégzése és dokumentálása pedig támpontot adhat további kutatásokhoz is akár a környéken, akár másik sánc feltárásánál, ahogy a korábbi eredmények alapos tanulmányozása után nyitották meg ezt a területet is az erdészet felügyelete és helykijelölése mellett. Feltételezhető az előkerült keresztmetszetek alapján, hogy nem volt egységes a kavicsos föld szerkezete és különböző döngölési szintek kellettek a megfelelő stabilitás eléréséhez. Fontos megállapítást nyert az egyes gerendarétegek mélységének és a cölöplyukak feltárása is, ami alapján a bolygatatlan, kavicsos altalaj elérésével teljes keresztmetszet lesz rekonstruálható, a fák és vélhetően a sánc eredeti építési kora pedig radiokarbon vizsgálattal lesz igazolható. A feltárt árokban ugyan nem kerültek elő tárgyi leletanyagok, de a fémdetektoros keresők által különböző korok tárgyai lettek dokumentálva (római kortól, az Árpád-koron keresztül a koraújkorig), ami azt jelzi, hogy hosszú időn keresztül üzemelt kiemelt megálló és ütközőpontként a terület. Zágorhidi Czigány Bertalan, Kiss Gábor és régész kutató társai mellett bevonásra kerülhettek történészek, tudományos munkatársak és restaurátorok is a munkába elősegítve a múzeumi bemutatás lehetőségét is. A 42794 nyilvántartási azonosítószámú Római Sánc lelőhely elnevezéssel az x: 188656, y: 479557 EOVS térkép 41-222 számú lapján található, mindez a természetben a Vasvár HRSZ 0150, 0151 és Hegyhátszentpéter HRSZ 042/2 telkeket érintette. Tőlük származó ábrák magyarázatok és útmutatások segítik a tervezési folyamatot is, az előző rekonstrukció elméleti megalapozásának és műszaki megoldásainak elemzése mellett. Az erdei védettség miatt a sánc nagy része sértetlen maradt.

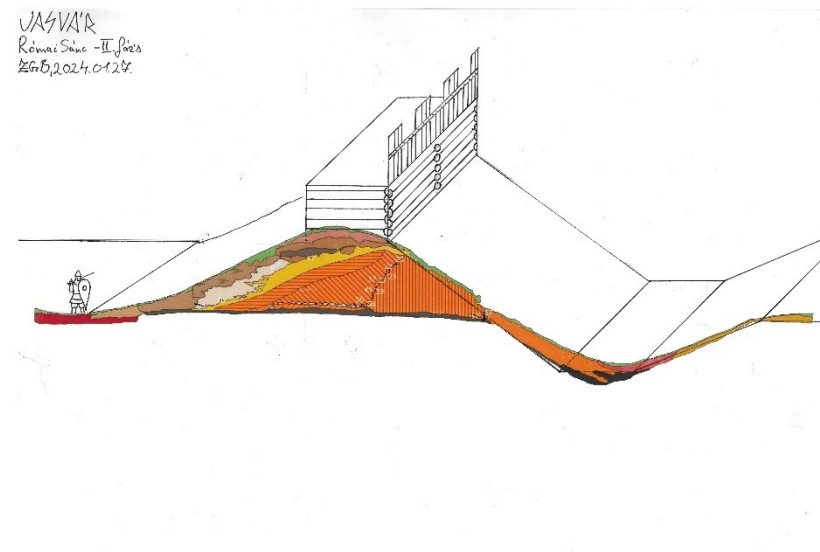
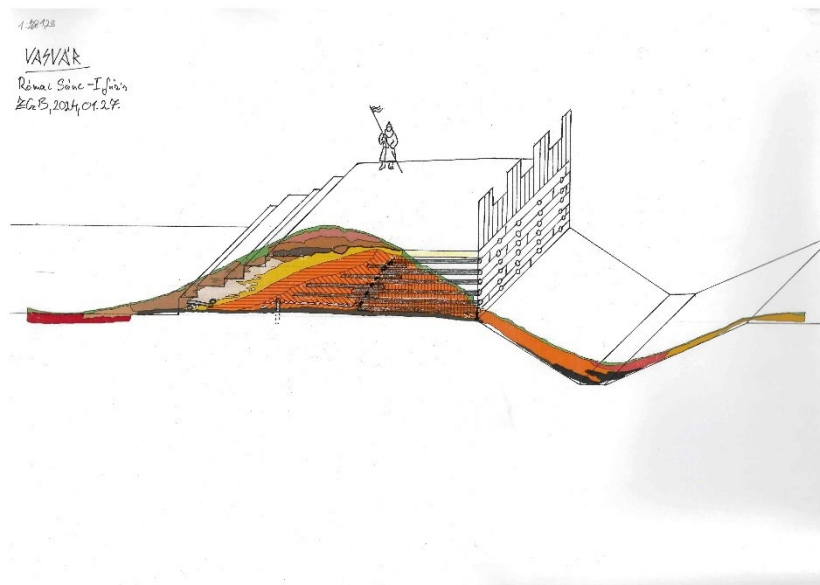
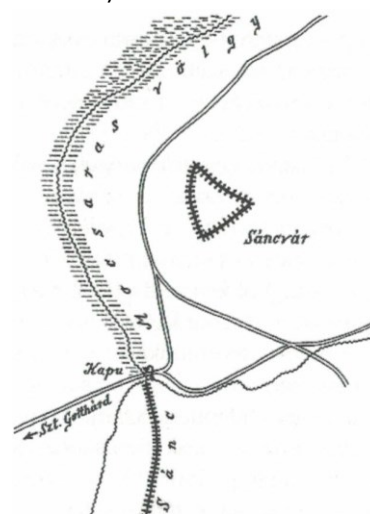
Déli metszettel

Északi metszettel

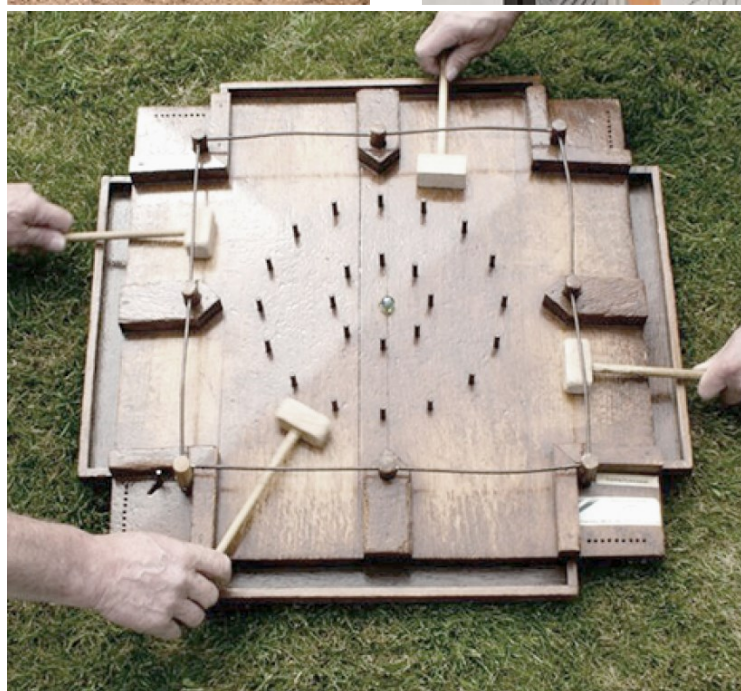
Az árok kutatómunkái során a cölöplyukak jelensége és az árok nyugati felének magasabb részein talált fekete, kavicsos, néhol vöröses betöltést eredményezett. A sánc többszöri pusztulása után is omlik be anyag az árokba, az aljáig leásva viszont megjelent az agyagos, kavicsos, sok szenes maradványt tartalmazó réteg is. A vasvári sánc tipológiai besorolása ennek tükrében a Mordovin Maxim-féle sánctipológia 2.b típusa, vagyis rácsos vázú sánc. Ennek példái fellelhetők Abaújszántói sánc, Borsod keleti sánc és Kotbrzeg-Budzistovo településeken. Két építési periódushoz készített vázlatuk pedig alapvetően határozza meg az elképzelt térbeli kialakítását az elbontandó és újjáépítésre kerülő építménynek. Több európai példát is bemutattak a turisztikai céllal rekonstruált faszervezetű sáncvárokról, aminek vonzerejét Wolin(PL), Biskupin(PL), Kijev(UA), Gross Raden(D) települések élvezhetik. A belvárosi ispáni sáncvár esetében erre kis esély mutatkozik a mai temetőnek helyet adó dombon.

Fontos szempont a tervezés az összetett kivitelezési munkálatok kialakításában preferáljuk a csapadéktól és napfénytől széles alatt, hogy a sánc töltésének és árkanak roncsolásmentes karimászerű árnyékoló kalap alatt a döngölt vályogfal és a megőrzése egykazettás jellegének megőrzése, a látszó hőkezelt fafelületek alkalmazását. A sánc bontási és rekonstrukciós felületeken csak eredeti anyagok, korhű szerkezetkialakítások munkája mellett kiváló lehetőséget teremthet a helyi és egyetemi használata. Biztonságos körüljárhatóságot kell kialakítani, a építőtábori közösségek bevonását a szakszerű faelem deponálás terepszinten teljes akadálymentes kialakítással és megközelítéssel. és újrahasznosítás során, illetve kisméretű pavilon szerű épülettömegek szerkezetépítési és burkolási munkái során. Az ide látogatók ezzel talán még közelebb érezhetik magukhoz az lehetőséget ad az öntözéshez, illetve a szürkevíz újra elkészült művet, illetve a közösségi média felhajtó hatása és a hasznosításhoz ennek a minimális alapterülettel rendelkező épület reflektorfénybe kerülés minőségi turisztikai látogatottságot üzemeltetésében. Áramhálózat kiépítése nélkül a térvilágítás és az elektromos fogyasztók elláthatók sziget üzemű napelemek és jelenthet, akár nemzetközi szinten is bekerülve a köztudatba. Az akkumulátor elhelyezésével, a használati melegvíz előállításához innovatív, kézműves építési technikák nem csak az építés során, további lehetőséget nyújt a napkollektor. Klimatizálás, hanem későbbi workshopok formájában is betaníthatók lesznek a légtechnikai berendezés a sűrű erdő közepén és a vízzel újra tudásra szomjazó diákok, környékbeli lakók számára egy olyan töltött sánc környezetében nem indokolt. A fedett-nyitott tér környezetben, ahol reprezentatív példaként veszi körbe az alkalmas lesz a megpihenésre, az állandó, időjárásálló alkotókat és az oktatókat mondanivalójuk átadásához. kiállításokra, valamint oktatásra. Megfontolandó néhány játszótéri elem kihelyezése a Kommunikációs felületek a legkisebbeknek. Tematikus játszótérként jó élményt nyújthat. A zárt kialakítása is indokolt a projekt értelmezhetősége miatt, illetve a kubusok között kialakuló fedett-nyitott terek mintegy 150-200 m2-es területet vesznek el a természetből, de természetes régészeti ásatás helyszínére való vezetés és a jelenlegi erdészeti padlóburkolatuk és a zöldtető kellemesebbé teszik a klímát. útvonal egykori katonai és kereskedelmi funkciójának hitelesítése. Mára az erdei utak csomópontja szerveződött köré, ami hosszú távon is megtartásra javasolt. Fontos szempont már a tervezés során a műszaki kivitelezhetőség egyszerűsége és a karbantartási kötelezettség minimalizálása a történeti hitelesség és a régészeti következetesség mellett. Ennek tükrében a helyszín adottságai és környezeti értékei miatt is elsősorban a természetes anyagok használatát, a szelíd technológiai megoldásokat javasoljuk. Ügyelni kell természetesen a vandálbiztos kialakításra és az egyszerű üzemeltethetőségre is. Az új épület homlokzati

A projekt során a sánc és a Vaskapu újbóli helyreállítása mellett lényeges a környezet rendezése is, így talán alkalmasabbá válik hagyomány őrző bemutatók és egyéb kisebb történelmi tematikájú rendezvények megtartására is a sűrű erdő közepén kialakult tisztáson. Amennyiben kerékpáros pihenőként is funkcionál, akkor további padok és kerékpár támaszok, illetve ismeretterjesztő táblák is szükségesek a fenntartható üzemeltetés biztosítására. A helyszínen a mindennapokban turista/kirándulópontként és szabadtéri oktatóhelyként is működhet az eddigi funkciók megtartása mellett. A vaskapu előtti út kissé kiteresedik a jelenlegi formájában is, ami egy megállóhelyként és fordulópontként is viselkedhet. a tanösvény felől pados leülőhely, pihenőhely működik, mely szépen illeszkedik a környezetbe és változatlan formában javasoljuk megőrzését. Jól megoldott a kerékpáros közlekedés is a turistaútvonalak mentén. Javasoljuk az interaktív bemutatóeszközök telepítését az érdeklődés további fenntartásának érdekében és egy térfigyelő kamera kiépítését a terület passzív ellenőrzését elősegítve. A sánc szerkezetét egy zárt dobozhoz rögzített kesztyűkön keresztül lehet a dobozban lévő fa elemekből sáncszerkezeteket építeni, ledönteni és újraépíteni, ezzel is átörökítve az ősi építési tudást. A mosdóblokkhoz kapcsolódóan létesülhet egy biciklis szerelőpont. Bontott rönkből fakorongok vághatóak, amik alkalmasak a fedett-nyitott tér padlóburkolására. Az építmény közepén egy közösségi asztal rönk székekkel adja meg a lehetőséget a csoportos események lebonyolításához. Ennek a körnek a kisugárzásaként jelenik meg a teraszos ülőpadok ráültetése a sánc oldalára és a parkolók kijelölésénél is, ami oldja a szigorúan vonalas létesítmény természetbe tagozódását. Összesen kisebb a belső tér 15 m²-nél.

A WC és a fedett-nyitott pihenőtér, ami egyben a személyzet nélküli, vandálbiztos látogatóközpont is éppen ezért ettől függetlenül került elhelyezésre. Építészeti kialakításában az új elemen is uralkodik a **félnomád hangulat**, az anyaghasználattal megidézve az árpádkor határmezsgyéjét. Információs táblák kerülhetnek a falakra is. Az út mellett és az erdei tisztáson is elhelyeznénk újabb információs táblákat, irányító céllal, amik a meglévőket is kiegészíthetik. Hiszünk benne, hogy a vasvári sánc bemutatóhely képes oktatási-ismeretterjesztési, értékvédelmi és élménnyátadási funkciókat betölteni. A tervezett építészeti elemek

részletesen és gazdagon mutatják be a korabeli állapotot. Oktatási funkcióként csoportoknak vezetett foglalkozásként kitűnő lehetőség a tervezett pavilon. Ezeken túlmenően az egyéni kirándulókat is bevonva további ismeretterjesztési elemekkel javasolt bővíteni a területet felhasználva a tanösvények példáit és lehetőségeit. A tapasztalatok szerint az emberek többsége a legszívesebb, leglátványosabb tábla előtt sem töltenek el 3 percnél több időt, és nem biztos, hogy végigolvassák. Többek között ennek köszönhetően terjednek el az ún. élményösvények (bár nem kapnak külön nevet). Az interaktív elemek beiktatása, a forgó, mozgó táblák elterjedésével megfigyelhető, hogy a tábla előtt 8 percnél is több időt eltöltők a legtöbb esetben a

kisgyermekes családok. A hagyományos táblák mellett vagy helyett a pontszerű, egyoszlopos infórendszer kialakítása javasolt. Az oszlopok kikövezték a hagyományos, „megállok egy tábla előtt és olvasok” pozícióból, mivel egy oldalra kevesebb információ kerül. Mozgásra készítem, hogy megnézzem a másik oldalát is, vagy átmenjek egy másik oszlophoz, vajon ott mi van. Az információ több részre osztva, több helyen jelenik meg, amely formailag, mint függőleges elem szépen illeszkedik a sáncvár formavilágához. A kockaoszlopok tekerhetőek, állva is mozgás van a rendszerben. További lehetőségek a régészeti munka bemutatására tájépítészeti eszközökkel:

- alacsony faoszlopokon egy-egy korabeli militária bemutatása (pl. dárдахely)
- a felárt sánc-átvágás átjárható marad, az átvágás két oldalán a terepmetszethez egyeztetve illeszkedő színes nyomtatás rögzítése, amely a talajszerkezetet mutatja
- a sánc belső szerkezetének bemutatása egy félig megépített mintametszeten (nem táblán, hanem a valóságban megépítve különböző építési fázisig eljutva)
- korabeli térképi ábrázolása területnek: fölfelől kissé elemelt fagyálló égetett kerámiából nagy méretben (a kerámia mint anyag utalhat az itt talált kerámiatöredékek eredetére)
- a sánc mentén kis oszlopokon egy-egy oknyomozás feladat elhelyezése

A belső (keleti) oldalon található sáncút az egykori utánpótlás szállítását tette lehetővé, ennek megjelölése a régészeti leletekig is lehetőséget nyújt. Érdekes kísérlet lenne az egykori mélységben tagolt határvédelmi rendszer kirajzolása és egységes jelkulcs alkalmazása, a teljes gyepűre kiterjedő módon. de ez már túlmutat jelen projekt keretein. Tájépítészeti példák:

Fotódokumentáció:

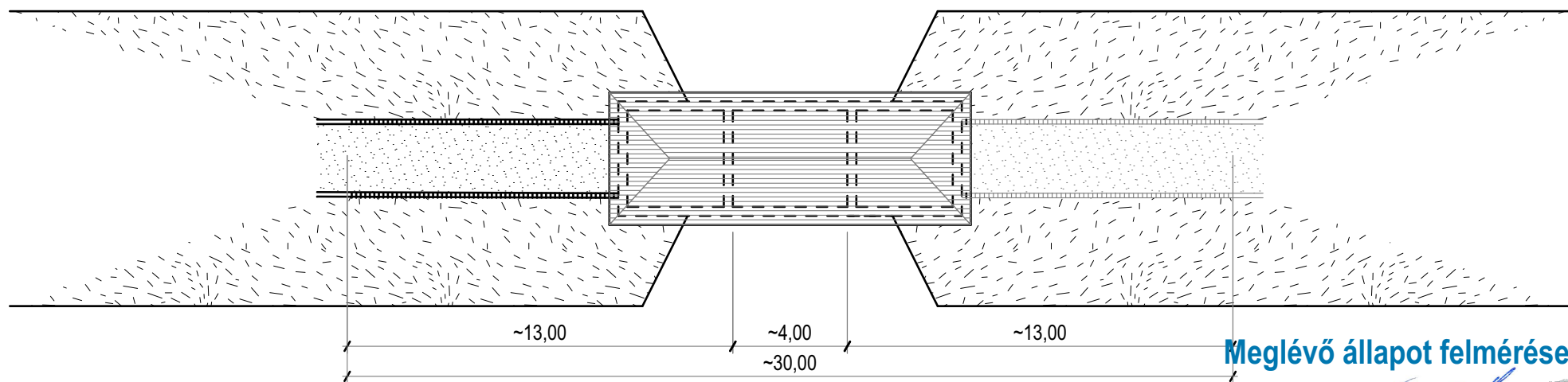
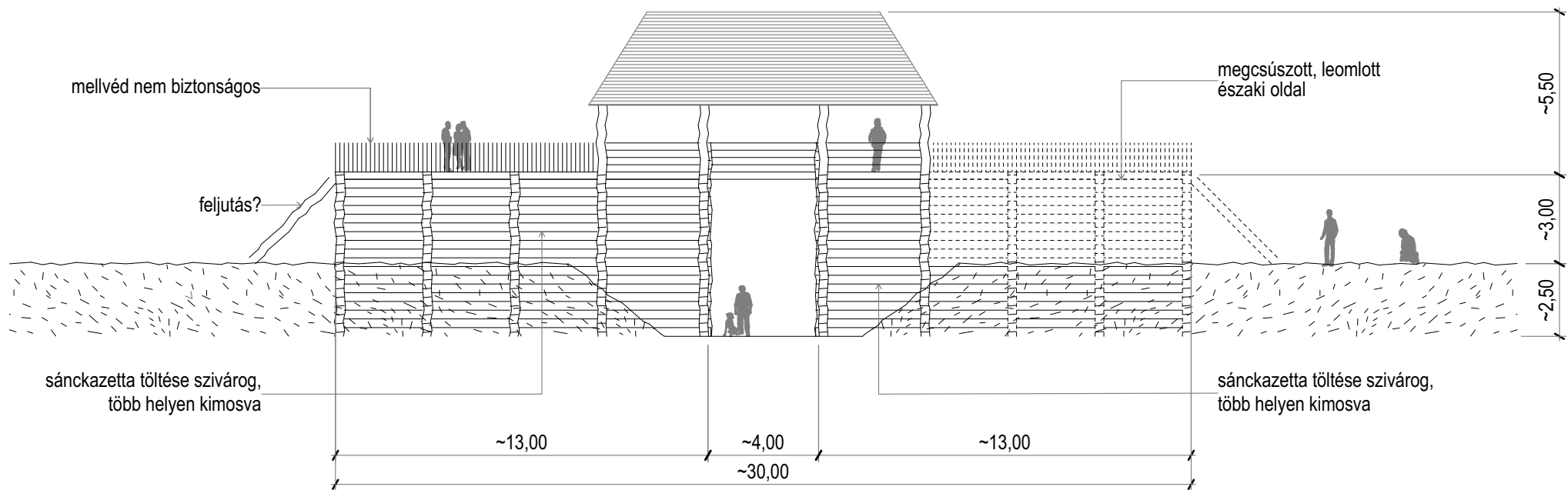

Felmérési helyszínrajz 1:1000

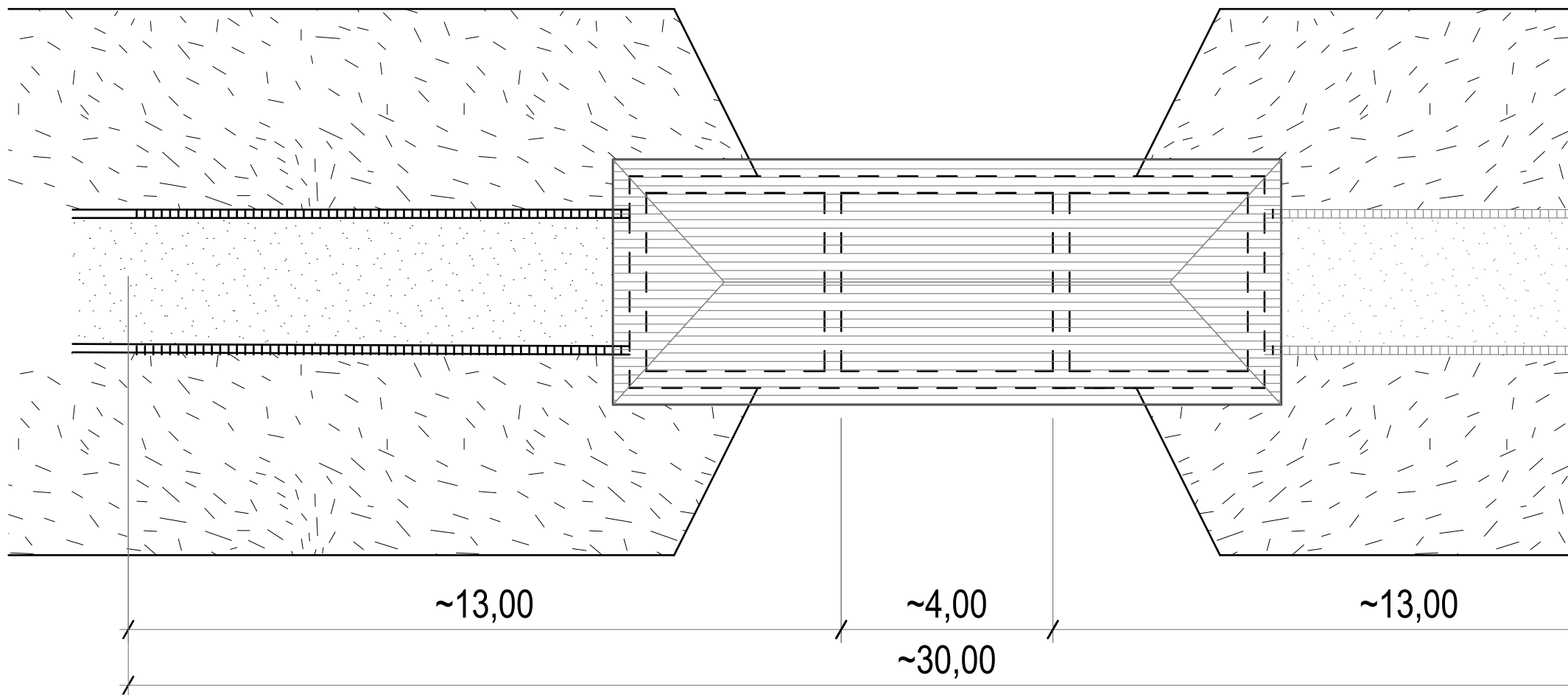
TERB. L. Q. Q.
Maczár József Szabó

"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.

Meglévő állapot felmérése 1:200

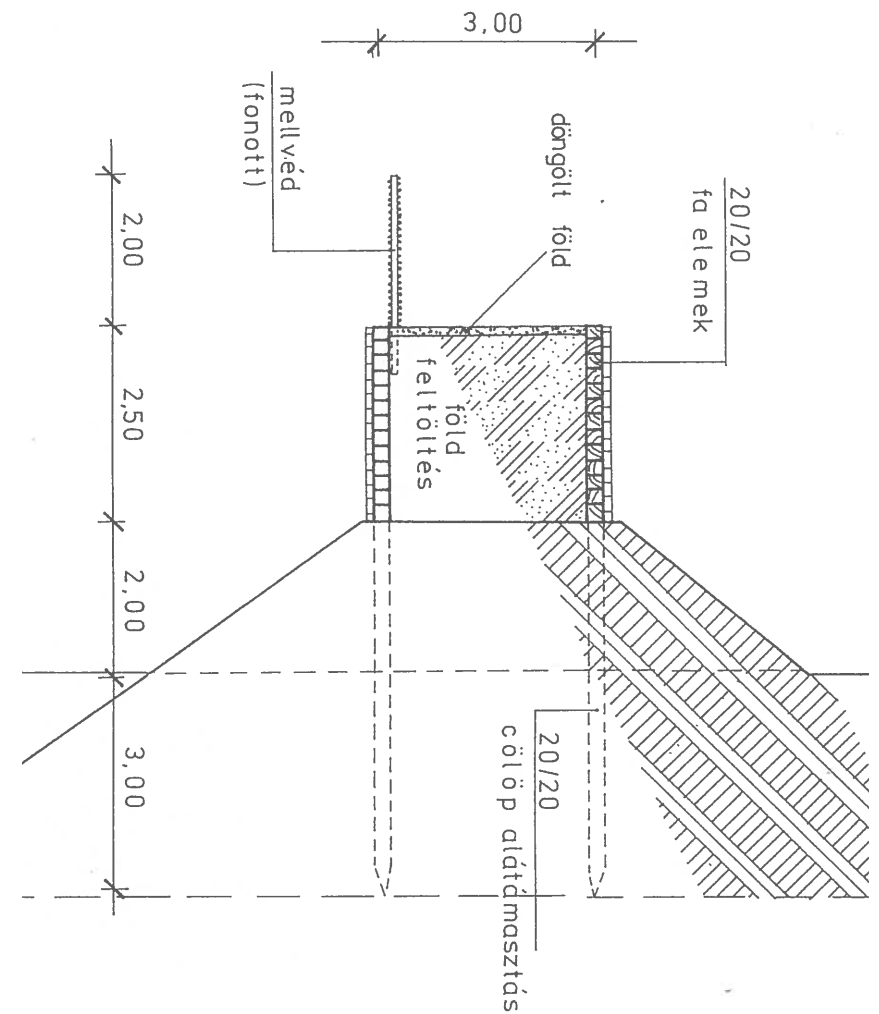
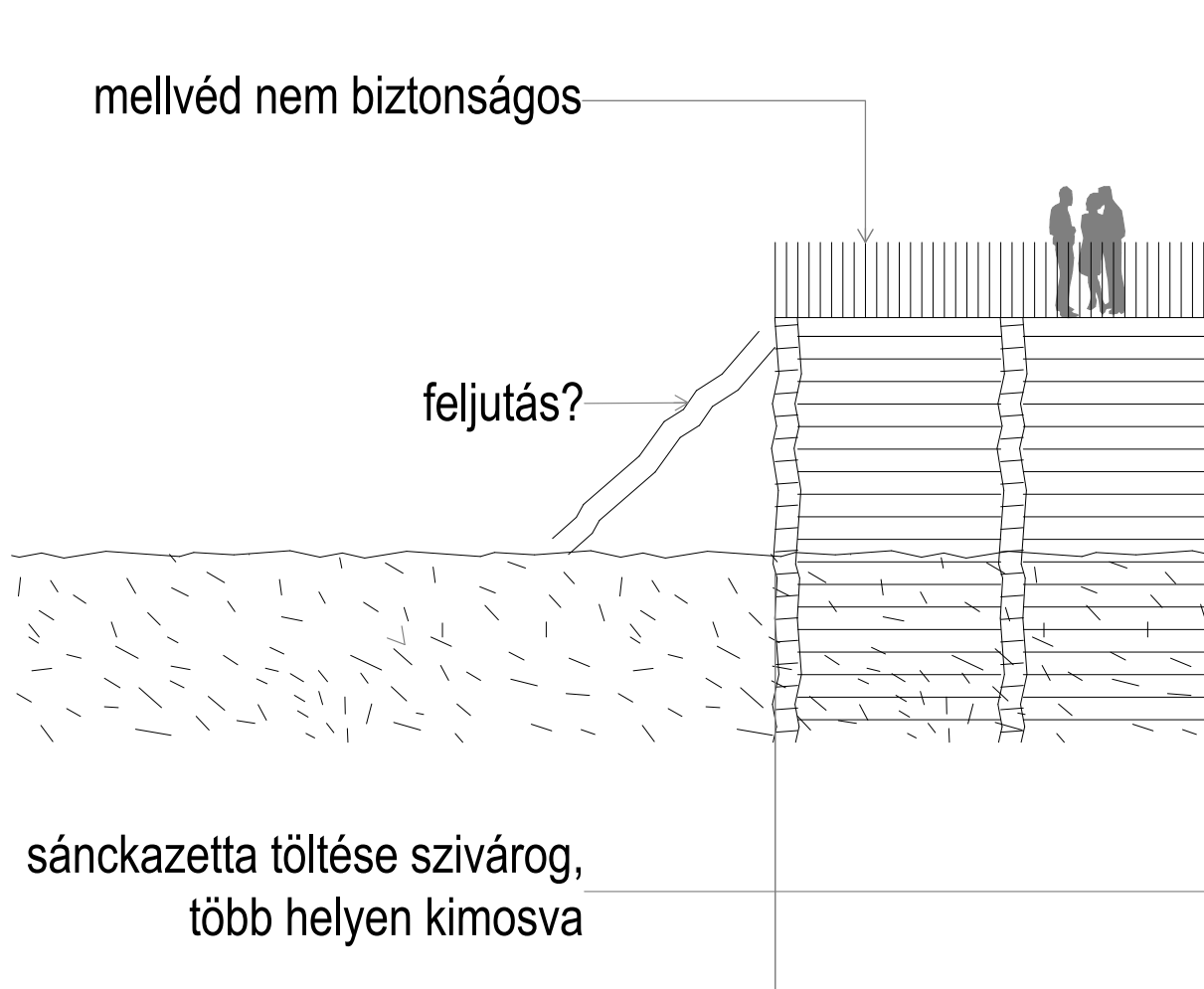
TERB. Q Q
Macsai R. Szabó

Felmérés - alaprajz 1:100

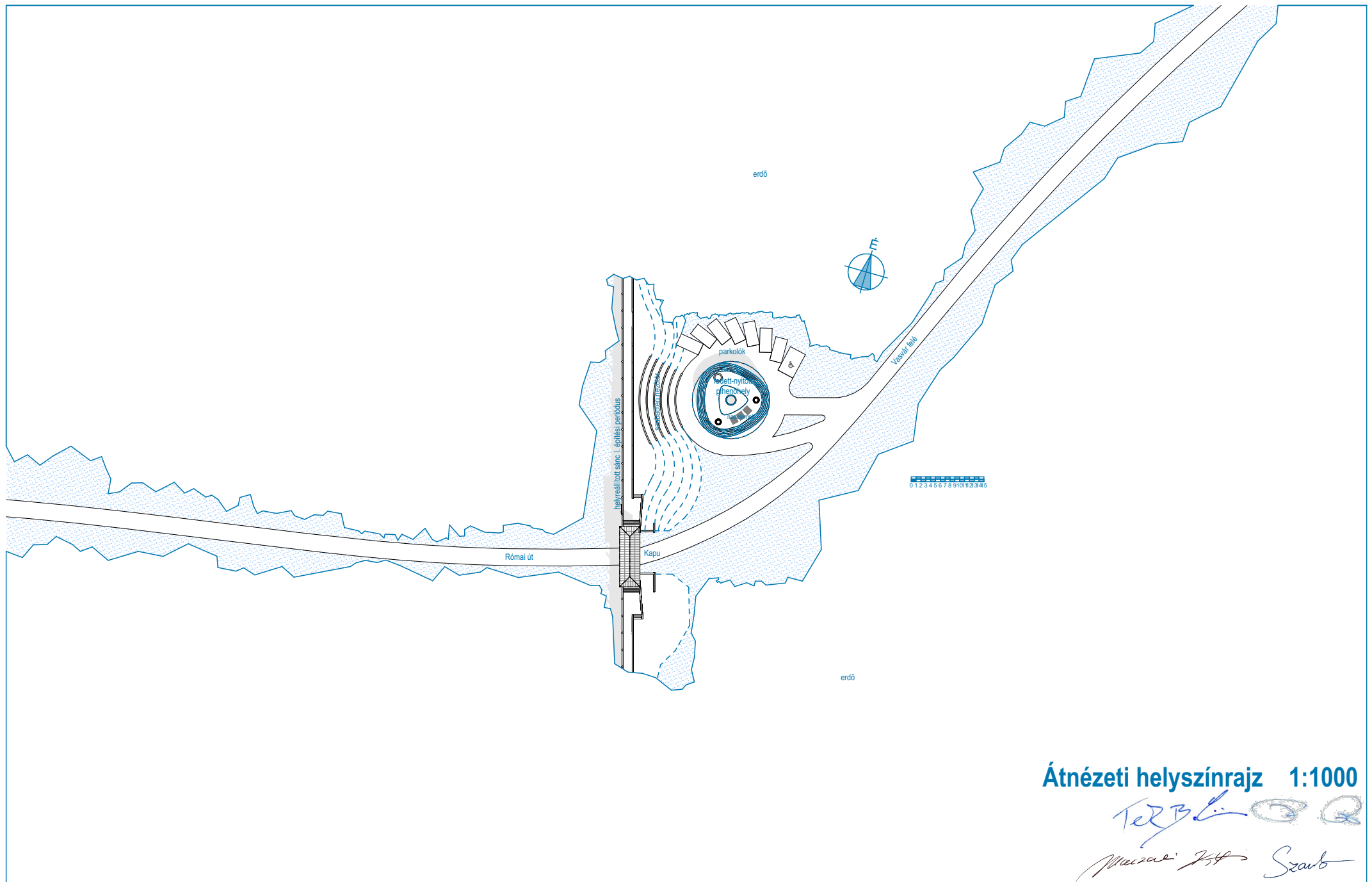
TERB. L. Q. Q.
Maczár J. Szabó

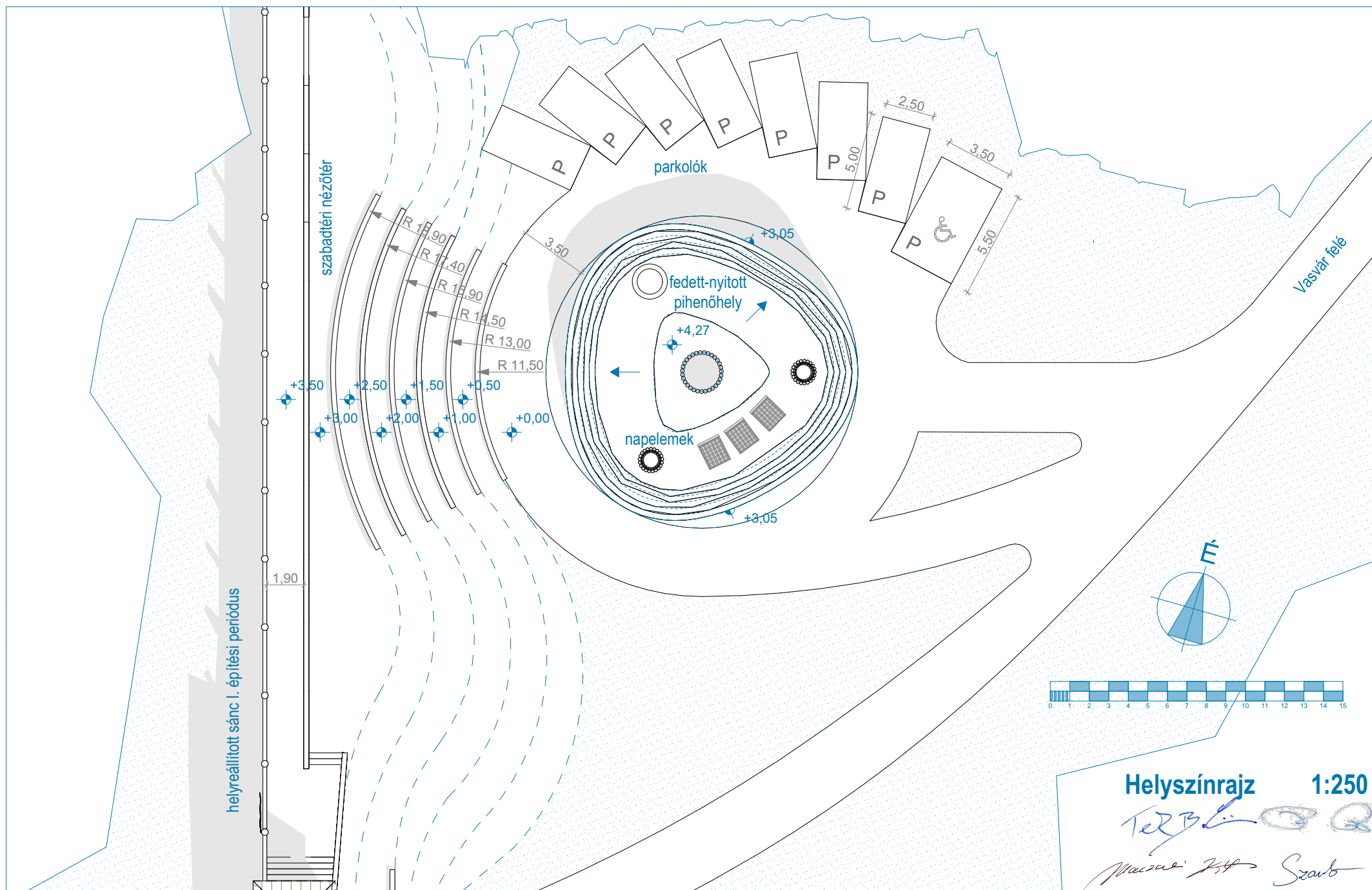
"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.

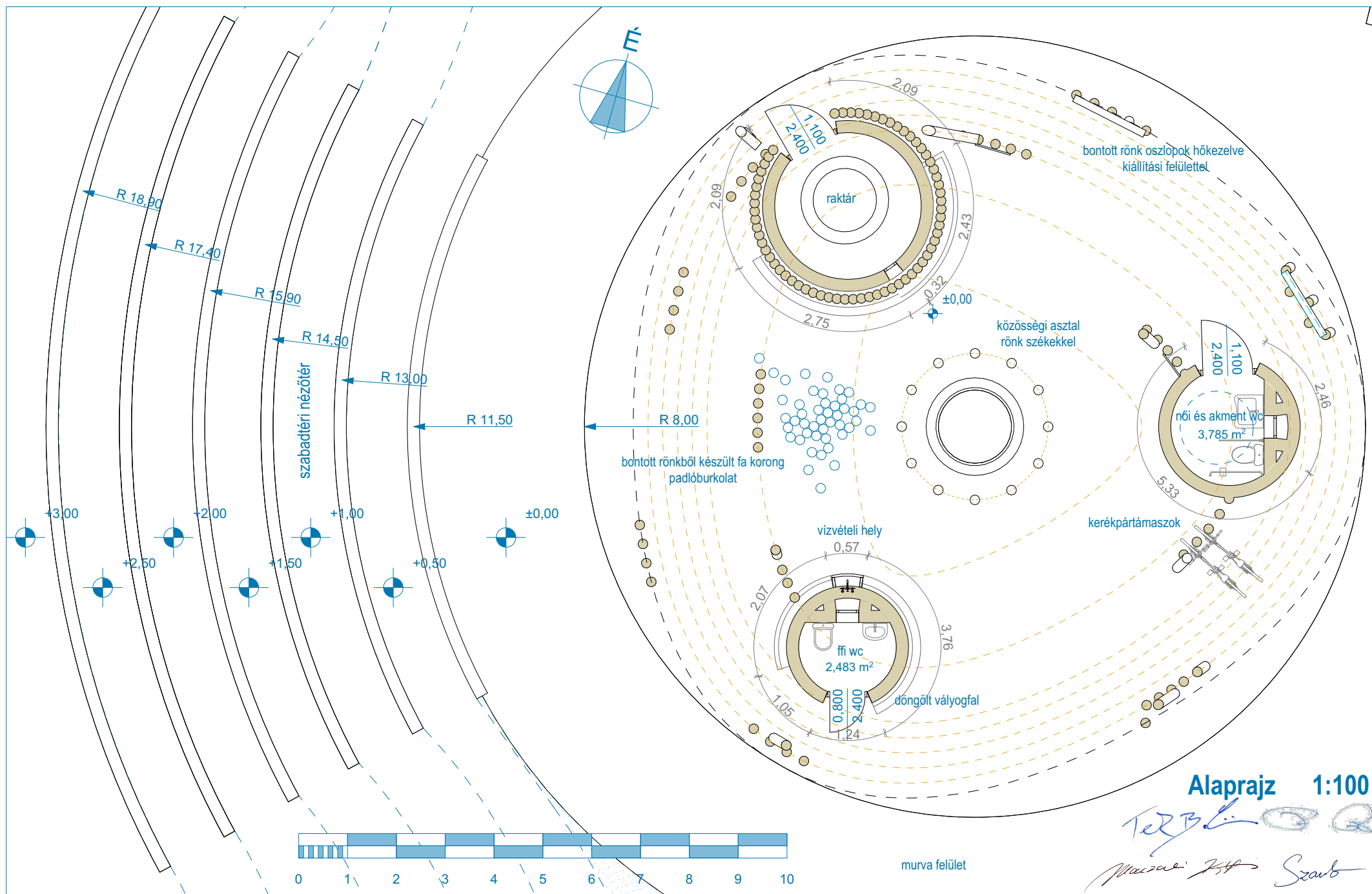

Felmérés - metszet 1:100

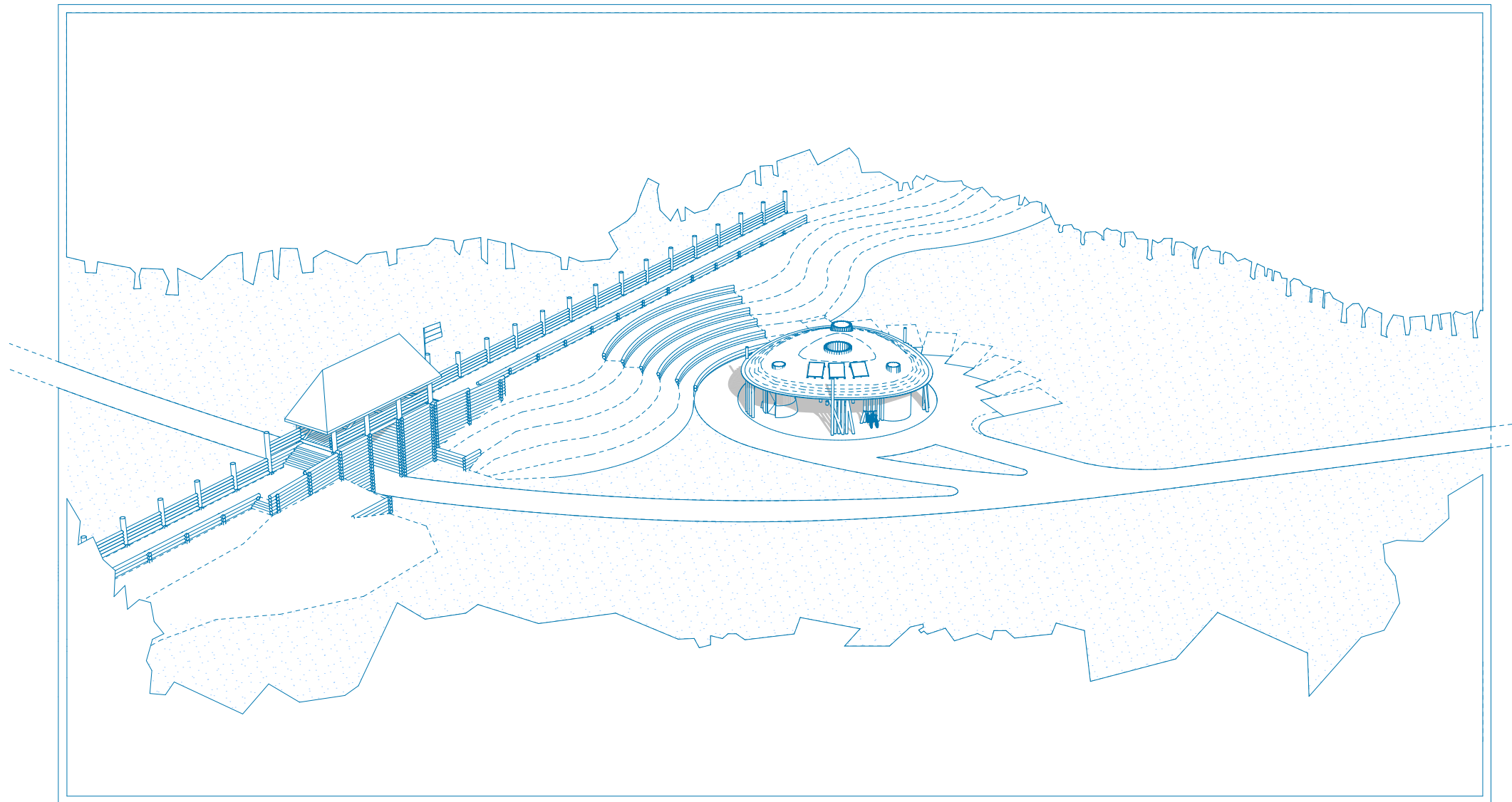
TERB *Maczár* *Szabó*

"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
 készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.

Tömegvázlat

TERB. 03 Q
Maczár Róbert Szabó

"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.

Látványterv

TERB. L. Q. Q.
Macsai R. Szabó

"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.

Látványterv

TERB. 03 Q
Macsai Róbert Szabó

"Régmúlt korok nyomán" projekt TOP_PLUSZ-1.1.3-21-VS1-2022-00008 Vaskapu és vasvári sánc bontása és újjáépítése környezetrendezéssel - tanulmányterv
készült az Alfaterv 2000 műtermében 2024. május 30.